

تحلیل کانونی نگرش به خلاقیت و هوش اجتماعی با عملکرد تحصیلی و عملکرد اجتماعی دانش آموزان مقطع ابتدائی

محبوبه کمالی^۱
پرویز عسکری^{۲*}

چکیده

هدف پژوهش بررسی رابطه نگرش به خلاقیت و هوش اجتماعی با عملکرد تحصیلی و عملکرد اجتماعی در دانش آموزان مقطع ابتدایی بود. جامعه آماری این پژوهش را کلیه دانش آموزان دختر پایه ششم مقطع ابتدایی شهر اهواز در سال تحصیلی ۹۸-تشکیل دادند. به منظور انجام این پژوهش تعداد ۲۵۰ نفر از دانش آموزان با روش نمونه گیری تصادفی خوشه ای چند مرحله ای انتخاب شدند. ابزارهای پژوهش: مقیاس هوش اجتماعی ترومسو (۲۰۰۱)، مقیاس ارزیابی خلاقیت شیفر (۱۹۹۱)، مقیاس عملکرد اجتماعی / انطباقی کودک و نوجوان پرایس و همکاران (۲۰۰۴)، و عملکرد تحصیلی توسط معلمان برحسب وضعیت کارنامه تحصیلی دانش آموزان اندازه گیری شد. در این پژوهش داده ها با روش تحلیل کانونی به وسیله نرم افزار SPSS نسخه ۲۳ تحلیل شدند. نتایج نشان داد که نگرش به خلاقیت با عملکرد تحصیلی ($P < 0/01$) و عملکرد اجتماعی ($P < 0/05$) رابطه مثبت و معنی دار دارد. رابطه هوش اجتماعی با عملکرد تحصیلی ($P < 0/01$) و عملکرد اجتماعی ($P < 0/01$) نیز مثبت و معنی دار است. همچنین بین نگرش به خلاقیت و هوش اجتماعی با عملکرد تحصیلی و عملکرد اجتماعی رابطه کانونی قابل تفسیری وجود داشت. با توجه به اینکه متغیرهای پیش بین ویژگی های فردی و متغیرهای ملاک ویژه گی های تحصیلی و اجتماعی دانش آموزان را نشان می سنجد در یک تبیین کلی می توان گفت ویژگی های فردی افراد و ترکیب هوش اجتماعی و خلاقیت به صورت کلی می تواند بروندادهای تحصیلی و اجتماعی آنها را پیش بینی کند.

واژه های کلیدی: نگرش به خلاقیت، هوش اجتماعی، عملکرد تحصیلی، عملکرد اجتماعی

۱. دانشجوی کارشناسی ارشد، گروه علوم تربیتی، واحد اهواز، دانشگاه آزاد اسلامی، اهواز، ایران.
۲. دانشیار گروه روان شناسی، واحد اهواز، دانشگاه آزاد اسلامی، اهواز، ایران (Email: askary47@yahoo.com).
** این مقاله برگرفته از پایان نامه کارشناسی ارشد مدیریت آموزشی دانشگاه آزاد اسلامی می باشد.

مقدمه

امروزه، عملکرد تحصیلی در مقاطع مختلف تحصیلی به یک موضوع بسیار مهم مطالعه در مؤسسات محلی، ملی و بین‌المللی تبدیل شده است عملکرد تحصیلی با بسیاری از عوامل همبسته است. برخی از آنها از محیط و برخی دیگر از وبیه‌گی‌های فردی نشات می‌گیرد. این امر باعث می‌شود که دولت‌ها سیاست‌هایی را پیشنهاد کنند که به منظور ایجاد تغییر در برنامه درسی یا روش‌های یادگیری، به بهبود همه جنبه‌هایی که می‌توانند بر عملکرد تحصیلی تأثیر بگذارند، کمک کند. (آلوارز، سانچز، ادرو و ویلا، ۲۰۲۰). عملکرد تحصیلی یا «پیشرفت تحصیلی» به حدی از توانایی تحصیلی گفته می‌شود که نشان دهد یک دانش‌آموز، معلم یا مدرسه به اهداف آموزشی کوتاه مدت یا بلند مدت خود دست یافته اند (کولمار، لیم، کانر و مارتین^۱، ۲۰۱۹).

یکی از متغیرهایی که بررسی آن در دانش‌آموزان دوره ابتدایی به سبب حساسیت سنی از اهمیت خاصی برخوردار است عملکرد اجتماعی^۲ است (مرل و گیمپل^۳، ۲۰۱۴). عملکرد اجتماعی به میزان انطباق فرد با توقعات محیط و جامعه و نیز به کیفیت عملکرد روزانه در کنار آمدن با خواسته‌های محیطی اشاره دارد (لنی^۴ و همکاران، ۲۰۱۰ به نقل از کیامرثی، نریمان، قراملکی و میکاییلی، ۱۳۹۷). بسیاری از متخصصین حوزه تعلیم و تربیت بر این باورند که عملکرد اجتماعی کودکان و نوجوانان، نظیر همکاری، سازش، ارتباط و دوست‌یابی، به گروه همسالان راه یافته و پایه و اساس زندگی اجتماعی خود را تشکیل می‌دهند. به علاوه یافته‌های پژوهشی حاکی از آن است که کودکان دارای مهارت‌های اجتماعی بالا نسبت به کودکان فاقد این مهارت‌ها، هم در برقراری روابط با همسالان و هم در محیط تحصیلی و پیشرفت تحصیلی موفقیت بیشتری از خود نشان می‌دهند (برایان، کیلسن و ویسینک^۵، ۲۰۱۰). عملکرد اجتماعی در کودکان از اهمیت بیشتری برخوردار است، زیرا اساس شکل‌گیری مهارت‌های اجتماعی فرد در دوران کودکی پایه‌گذاری می‌شود. تعامل‌های اجتماعی با دوستان، والدین و سایر افراد جامعه، بخش مهمی از رشد اجتماعی، شناختی، عاطفی و روانی کودکان را تشکیل می‌دهد. عامل اصلی موفقیت یا شکست در تعاملات کودکان با دیگران مهارت‌های آنها در حل مسائل اجتماعی است (رضاپور میر صالح، خردمند، شاهدی، ۱۳۹۶). در مجموع می‌توان گفت که بهبود عملکرد اجتماعی و حتی سلامت روان فرد به شمار می‌آید (تئودور، کاپلر، رودریگوس^۶، ۲۰۰۵).

عوامل بسیاری می‌توانند بر عملکرد تحصیلی و اجتماعی دانش‌آموزان اثرگذار باشد که از جمله آن می‌توان به نگرشی که دانش‌آموز به خلاقیت^۸ دارد اشاره کرد. خلاقیت به عنوان عالیترین و پیچیده‌ترین کارکرد ذهنی انسان محسوب می‌شود. امروزه، بحث‌های خلاقیت و نوآوری تبدیل به شعار روزمره‌ی زمانه‌ی ما شده‌اند. اکنون در آغاز هزاره سوم میتوان گفت خلاقیت، همان پدیده‌ای است که

1. Alvarez-Peregrina, Sánchez-Tena, Andreu-Vázquez & Villa-Collar

2. Colmar, Liem, Connor & Martin

3. Social Performance

4. Merrell & Gimpel

5. Laney

6. Bruyan, Cillessen, Wissink

7. Teodoro, Kappler, Rodrigues, De Freitas, Haase

8. Creativity

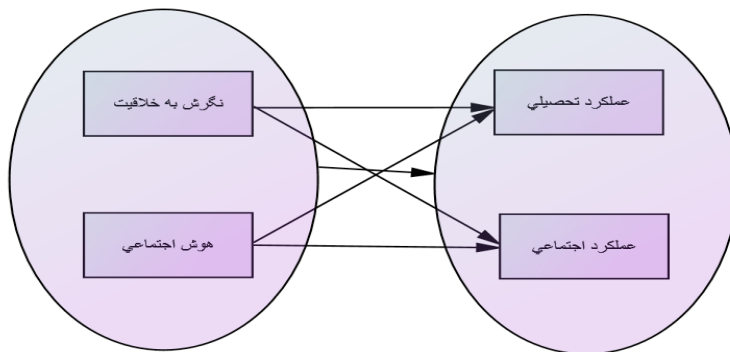
زندگی مدرن بشر متمدن را از زندگی ابتدایی انسانهای نخستین جدا می‌کند (کافمن و استرنبرگ^۱، ۲۰۱۰). افرادی که خلاقیت بالایی دارند ویژگی‌های شخصیتی مشترکی با یکدیگر دارند. برای مثال، آنها خودپذیری بالایی دارند و کمتر نگران نظر دیگران هستند (یانلو، کلاپ و شاففر^۲، ۲۰۱۷). خلاقیت نقش حیاتی در بهبود و تکامل زندگی انسانها دارد به همین دلیل خلاقیت عامل مهمی در بقای جوامع در محیط پرقابث کنونی و مملو از مسائل و مشکلات است (چنگ^۳، ۲۰۱۷). یافتن چندین راه حل برای دانش‌آموزان مستلزم تفکر، کاوش و خودآزمایی است و توانایی دانش‌آموزان در به‌کارگیری تفکر خلاق برای حل مسائل، کلید موفقیت در زندگی‌شان خواهد بود (میتال و دیهار^۴، ۲۰۱۶). از طرفی افراد خلاق دارای دو نگرش اساسی هستند آنان ماهیتا خودمختارند و اگر برای انطباق تحت فشار قرار گیرند، نگرش‌های منفی کسب میکنند و تمایلشان برای کشف ناشناخته‌ها کاهش می‌یابد رابطه بین نگرشها و رفتار یک رابطه مستقیم و خطی نیست و متغیرهای واسطه‌ای متعددی میتواند این رابطه را تبیین نماید (قدم پور، امیریان و خدایی، ۱۳۹۷). تحقیقات نشان داده باورها و نگرش‌های افراد به خلاقیت خود، بر توانمندی و عملکرد آنان اثر دارد (ماهاما، کوا، منشا، آچمپانگ و مارفو^۵، ۲۰۱۹) و لذا نگرش به خلاقیت^۶ در دانش‌آموزان می‌تواند بر عملکرد تحصیلی و اجتماعی آنها اثر داشته باشد و اهمیت آن در آموزش و پرورش از این جهت است که همانند توانایی حل مساله یکی از اهداف مهم آموزش و پرورش، رشد استعدادها و خلاق است (یارمحمدی، عرب زاده، کدیور، ۱۳۹۵). به عنوان مثال سجادی منزه و پیرخائفی (۱۳۹۶)، در پژوهش خود با عنوان اثربخشی الگوی خلاقیت‌درمانی بر ارتقای انگیزه و عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان نشان دادند که بین گروه آزمایش و کنترل در انگیزه درونی تفاوت معناداری وجود دارد. همچنین نتایج پژوهش البرزی (۱۳۹۴)، تأکیدی بر نقش مثبت و معنادار نگرش به خلاقیت بر خلاقیت اجتماعی با توجه به نقش واسطه‌ای، هسته کنترل داشت.

از دیگر عواملی که می‌تواند بر عملکرد اجتماعی و تحصیلی دانش‌آموزان تاثیر داشته باشد هوش اجتماعی^۷ آنهاست. هوش اجتماعی به عنوان یک توانایی ضروری برای افراد به منظور ارتباط، درک و تعامل مؤثر با دیگران می‌باشد. هوش اجتماعی را می‌توان درک بهتر از روابط بین انسانها، احساسها، افکار و رفتار تعریف کرد که بر طبق یافته‌های پژوهش‌ها با عملکرد تحصیلی در ارتباط است (غفاری، حاجلو و بایرامی، ۱۳۹۴). هوش اجتماعی یا رفتار انطباقی یعنی قدرت کنار آمدن با دیگران و ارتباط برقرار کردن با آنها، یعنی کنار آمدن در مذاکرات، درگیری‌ها، اشتباهات و سایر موقعیت‌ها. افزایش هوش یا همان رفتار انطباقی با بهره اجتماعی کمک می‌کند که انسان با همه با قدرت ارتباط برقرار کند (بیک زاده، سلطان داداشی، ۱۳۹۰). در نتیجه با توجه به اهمیتی که روابط انسانی در موفقیت‌های تحصیلی دارد داشتن هوش اجتماعی بالا می‌تواند علاوه بر بهبود عملکرد اجتماعی دانش‌آموزان بر عملکرد تحصیلی آنها نیز اثر گذار باشد و یافته‌های بسیاری از این رابطه حمایت می‌کنند به عنوان مثال احمد، آسیم و پلیتری^۸ (۲۰۱۹)، در پژوهشی با عنوان هوش اجتماعی پیش‌بینی کننده عملکرد

1. Kaufman & Sternberg
2. Yunlu, Clapp & Shaffer
3. cheng
4. Mittal & Dhar
5. Mahama, Kwaw, Mensah, Acheampong & Marfo
6. attitude to creativity
7. Social Intelligence
8. Ahmed, Asim & Pellitteri

تحصیلی دانشجویان پاکستانی، نشان دادند بین هوش اجتماعی و عملکرد تحصیلی رابطه و همبستگی مثبت وجود دارد و جنسیت این رابطه را تعدیل می‌کند. همچنین در تحقیقی که توسط مارتین و ناکایاما^۱ (۲۰۱۳) در فنلاند با هدف آموزش مهارت‌های اجتماعی بر روی دانش‌آموزان صورت گرفت، به این نتیجه رسیدند که آموزش مهارت‌های اجتماعی سبب افزایش میزان عزت نفس، حل مساله، کنترل شخصی و ارتباط بین فردی می‌گردد.

امروزه پژوهشگران بر ضرورت توجه به پیش‌بینی‌کننده‌های موفقیت تحصیلی تأکیدی خاص دارند، آن‌چنان که در سه دهه اخیر، مطالعه عوامل مؤثر بر عملکرد تحصیلی بیش از پیش مورد توجه نظام‌های آموزشی قرار گرفته است. و نیز از آن جایی که انسان یک موجود اجتماعی است در تمام طول زندگی خود نیاز به روابط اجتماعی دارد لذا از همان دوران طفولیت بایستی آموزش ارتباط با دیگران را به او داد. انسانی که نتواند از ابتدای کودکی نسبت به برقراری روابط با دیگران مهارت پیدا کند در بزرگسالی نیز برای برقراری ارتباط با دیگران با مشکل روبرو خواهد شد. مشکلات اجتماعی کودکان، آنان را به انواع اختلالات رفتاری سوق داده و حتی نگرش آنان را نسبت به هم سالان، مدرسه و کارکرد تحصیلی تحت تأثیر قرار می‌دهد. با در نظر گرفتن این نکته و همچنین با توجه به اینکه خلاقیت می‌تواند یکی از عملکردهای بهینه‌ی انسان باشد، و با در نظر گرفتن این نکته که نگرش به خلاقیت در مقطع ابتدایی که شکل‌گیری بسیاری ویژه‌گی‌ها در دانش‌آموزان در این مقطع صورت می‌گیرد، این پژوهش سعی دارد تا به بررسی رابطه بین نگرش به خلاقیت و هوش اجتماعی با عملکرد تحصیلی و عملکرد اجتماعی در بین دانش‌آموزان مقطع ابتدایی در قالب مدل مفهومی زیر بپردازد.

نمودار ۱. مدل مفهومی پژوهش

روش

روش پژوهش در این مطالعه با توجه به ماهیت موضوع پژوهش، اهداف، از نوع توصیفی - همبستگی است و با استفاده از روش تحلیل همبستگی کانونی^۲ انجام شد. جامعه آماری را تمام دانش‌آموزان دختر پایه ششم مقطع ابتدایی شهر اهواز در سال تحصیلی ۹۸-۹۹، تشکیل دادند.

ملاک‌های ورود شرکت‌کنندگان در این پژوهش شامل تحصیل در پایه ششم مقطع ابتدایی و نداشتن سابقه‌ی بیماری‌های جدی پزشکی و روانپزشکی مستلزم مصرف دارو بود که با کمک مشاور مدرسه

1. Martin & Nakayama

2. Canonical correlation analysis

و بررسی پرونده دانش‌آموزان انجام شد. جهت آزمون مدل فرضیه‌های پژوهش، ب با توجه به جدول مورگان تعداد ۲۵۰ نفر با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی خوشه‌ای چند مرحله‌ای^۱ به این ترتیب انتخاب شد که پس از کسب مجوز کتبی از مدیریت آموزش و پرورش اهواز، از کل نواحی آموزش و پرورش شهر اهواز یک ناحیه به صورت تصادفی انتخاب گردید؛ سپس از میان مدارس ناحیه منتخب سه مدرسه دخترانه به صورت تصادفی برگزیده شدند و دانش‌آموزان پایه ششم آنها پس از کسب رضایت نامه از والدین شان و دادن اطمینان خاطر درباره محرمانگی اطلاعات به آنها در پژوهش شرکت داده شدند و پس از حذف پرسشنامه‌های مخدوش و داده‌های گم شده تعداد ۲۳۳ پرسشنامه مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

ابزار پژوهش

عملکرد تحصیلی در این پژوهش توسط معلمان برحسب وضعیت کارنامه تحصیلی دانش‌آموزان (خیلی خوب ۱۷ تا ۲۰، خوب ۱۴ تا ۱۷، قابل قبول ۱۱ تا ۱۴ و نیازمند تلاش ۱۱ به پایین) و نمره‌ی معادل آن که از ۱۱ تا ۲۰ می‌باشد، اندازه‌گیری شد و سایر ابزارهای گردآوری اطلاعات در پژوهش حاضر شامل موارد زیر می‌باشند:

مقیاس ارزیابی خلاقیت: که توسط شیفر^۲، در سال ۱۹۹۱ ساخته شد. این مقیاس برای سنجش نگرش فرد به خلاقیت طراحی شده است. این مقیاس شامل ۳۲ گزاره است که هر دانش‌آموز موافقت یا مخالفت خود را با هر گزاره با جواب بله یا خیر تعیین می‌کند. دامنه نمرات بین ۳ تا ۳۲ می‌باشد برآورد همسانی دروی برای این مقیاس از طریق ضریب پایایی دو نیمه کردن (با روش فرد و زوج) برای دو روه از کودکان پایه‌ی پنجم به روش اسپیرمن براون محاسبه شد. ضرایب محاسبه شده برای گروه اول ۰/۸۱ و برای گروه دوم ۰/۷۵ بود (شیفر، ۱۹۹۱). در پژوهش ملتفت و همکاران (۱۳۹۶)، برای تعیین روایی از همبستگی گویه‌ها با نمره کل استفاده گردید که ضرایب همبستگی از دامنه ۰/۴۳ تا ۰/۷۲ بوده همچنین برای تعیین پایایی این مقیاس از ضریب آلفای کرونباخ استفاده گردید که ضریب آلفای کرونباخ ۰/۷۷ گزارش شد. در پژوهش حاضر پایایی این ابزار از طریق آلفای کرونباخ ۰/۷۸ بدست آمد. مقیاس هوش اجتماعی که توسط سیلورا، مارتین یوسن و داهل^۳، در سال ۲۰۰۱ ساخته شد. این پرسشنامه (۲۰۰۱)، تهیه شده است، که سه حوزه هوش اجتماعی یعنی پردازش اطلاعات اجتماعی، مهارت‌های اجتماعی و آگاهی اجتماعی را می‌سنجد. این پرسشنامه از ۲۱ گویه تشکیل شده است. و در این پرسشنامه از پاسخ دهندگان خواسته می‌شود تا عقاید خودشان درباره هر گویه را بر روی یک مقیاس ۷ درجه‌ای مشخص کنند. در سؤالات ۱، ۲، ۳، ۴، ۵، ۶، ۷، ۱۵، ۱۶ و ۱۹ برای گزینه کاملاً مخالفم، مخالفم، تاحدودی مخالفم، نظری ندارم، تاحدودی موافقم، موافقم و کاملاً موافقم به ترتیب نمره‌های ۱، ۲، ۳، ۴، ۵، ۶، ۷، ۸، ۹، ۱۰، ۱۱، ۱۲، ۱۳، ۱۴، ۱۵، ۱۶، ۱۷، ۱۸، ۱۹، ۲۰، ۲۱ منظور شده است و بقیه گویه‌ها به صورت برعکس نمره گذاری می‌شود. به این ترتیب حداقل نمره کل گویه‌های این ابزار برابر ۲۱ و حداکثر نمره آن برابر ۱۴۷ می‌باشد. این پرسشنامه دارای ۲۱ سؤال می‌باشد. نمره بالاتر به معنای هوش اجتماعی بیشتر می‌باشد. سیلورا و همکاران (۲۰۰۱)، روایی ابزار را با روش تحلیل عاملی تایید و پایایی آن را با روش آلفای کرونباخ ۰/۸۳ گزارش کردند. همچنین طاهری، سهیلی و پورشهریاری (۱۳۹۶)، پایایی ابزار را با روش آلفای

1. cluster random sampling
2. Schaeffer
3. Silvera, Dahl & Martinssen

کرونباخ ۰/۷۳ گزارش کردند. در پژوهش حاضر پایایی این ابزار از طریق آلفای کرونباخ ۰/۷۹ بدست آمد. پرسشنامه عملکرد اجتماعی- انطباقی که توسط پرایس و همکاران، در سال ۲۰۰۲ ساخته شد. این مقیاس خود گزارشی ۲۴ گویه دارد که بر اساس یک مقیاس لیکرت ۴ درجه‌ای (۱=هرگز تا ۴=همیشه) پاسخ داده می‌شود. دامنه نمرات از ۲۴ تا ۹۶ می‌باشد. پرایس و همکاران (۲۰۰۲) ضریب آلفای کرونباخ این پرسشنامه را در نوجوانان ۰/۸۱ به دست آوردند. ضریب پایایی بازآزمایی در یک فاصله ۱۲ ماهه برای پرسشنامه به ۰/۸۵ دست آمد. پرایس و همکاران (۲۰۰۲) نشان دادند مقیاس عملکرد اجتماعی/ انطباقی کودک و نوجوان و پرسشنامه افسردگی بک همبستگی معناداری دارند ($r=0/34$ و $P<0/01$) در مطالعه کیامرثی و همکاران (۱۳۹۷) ضریب آلفای کرونباخ ۰/۷۹ گزارش شد. در پژوهش حاضر پایایی این ابزار از طریق آلفای کرونباخ ۰/۸۱ بدست آمد. پژوهش حاضر همبستگی و از نوع تحلیل کانونی بود. داده‌ها با استفاده از بسته نرم‌افزاری آماری برای علوم اجتماعی^۱ (SPSS) نسخه ۲۳ تحلیل شدند.

نتایج

میانگین و انحراف استاندارد سنی شرکت کنندگان در پژوهش به ترتیب برابر با ۱۱/۰۶ و ۱/۲ بود. میانگین، انحراف معیار حداقل و حداکثر نمره متغیرهای پژوهش در جدول ۱ نمایش داده شده است.

جدول ۱. یافته‌های توصیفی متغیرهای پژوهش

متغیر	میانگین	انحراف معیار	حداقل نمره	حداکثر نمره	کجی	کشیدگی
نگرش به خلاقیت	۱۹/۲۹	۳/۷۱	۱۴	۲۶	۰/۲۷	-۰/۵۲
هوش اجتماعی	۶۰/۲۱	۱۸/۴۱	۸۹	۱۰۸	۰/۴۸	-۰/۴۹
عملکرد تحصیلی	۱۷/۲۱	۲/۰۹	۱۴	۲۰	-۰/۰۱	-۱/۰۳
عملکرد اجتماعی	۵۸/۵۰	۱۳/۸۳	۳۲	۹۱	۰/۶۱	-۰/۷۹

پس از توصیف داده‌ها، به تحلیل استنباطی داده‌ها می‌پردازیم و قبل از آن مفروضات روشهای آماری مورد بررسی قرار گرفتند. جهت بررسی نرمال بودن داده‌ها از آزمون‌های کجی و کشیدگی استفاده شد که مطابق نتایج بدست آمده با توجه به اینکه آماره‌های مذکور همه بین (۲-) و (۲) هستند فرض نرمال بودن داده‌ها تایید می‌شود.

جهت بررسی هم‌خطی چندگانه، از آماره تحمل و عامل تورم واریانس (VIF) استفاده شد که در مورد همه متغیرها آماره VIF، کمتر از ۱۰ و آماره تحمل که بیشتر از ۰/۱ بود و در نتیجه مفروضه عدم هم‌خطی چندگانه رعایت شده است. جهت بررسی استقلال خطاها از آزمون دوربین واتسون استفاده شد. مقدار بدست آمده برای متغیر ملاک عملکرد تحصیلی برابر با ۲/۰۱ و برای متغیر ملاک عملکرد اجتماعی برابر ۱/۸۲ بود و چون این مقادیر در طیف ۱/۵-۲/۵ قرار دارد بیانگر رعایت مفروضه استقلال خطاهاست. لذا با توجه به رعایت مفروضه‌ها می‌توان از روش تحلیل کانونی استفاده کرد. ماتریس همبستگی متغیرهای پژوهش مطابق با جدول ۲ می‌باشد.

1. Statistical Package for Social Scientists (SPSS)

جدول ۲. همبستگی پیرسون بین متغیرها

شاخص مقیاس	نگرش به خلاقیت	هوش اجتماعی	عملکرد تحصیلی	عملکرد اجتماعی
نگرش به خلاقیت	۱			
هوش اجتماعی	۰/۱۷*	۱		
عملکرد تحصیلی	۰/۲۰**	۰/۱۸**	۱	
عملکرد اجتماعی	۰/۱۵*	۰/۲۲**	۰/۲۰	۱

* $p \geq 0.05$ و ** $p \geq 0.01$

مطابق با مندرجات جدول ۲. بین نگرش به خلاقیت با عملکرد تحصیلی ($P < 0.01$) و عملکرد اجتماعی ($P < 0.05$) رابطه مثبت و معنی دار دارد. رابطه هوش اجتماعی با عملکرد تحصیلی ($P < 0.01$) و عملکرد اجتماعی ($P < 0.01$) نیز مثبت و معنی دار است. به منظور بررسی وجود ارتباط بین نگرش به خلاقیت و هوش اجتماعی با عملکرد تحصیلی و عملکرد اجتماعی در دانش آموزان از روشهای همبستگی اسپیرمن و همبستگی کانونی استفاده شده است. نتایج همبستگی کانونی مطابق با جدول ۳ می باشد.

جدول ۳. همبستگی کانونی

نام آزمون	مقدار	DF فرضیه	DF خطا	F	P
آزمون اثر پیلاپی	۰/۵۵	۸	۳۹۰	۱۷/۵۴	۰/۰۰۱
آزمون اثر هتلینگ	۰/۹۲	۸	۳۸۶	۲۱/۷۹	۰/۰۰۱
آزمون لامبدای ویلکز	۰/۵۱	۸	۳۸۸	۱۹/۶۷	۰/۰۰۱
آزمون بزرگترین ریشه روی	۰/۴۴	—	—	—	—

همانگونه که در جدول ۳. مشاهده می شود، چهار آزمون بکار برده شده معنی داری کلی مدل را تایید می سازد. آزمون پیلاپی به بررسی فرض صفر مبنی بر فقدان همبستگی بین متغیرهای ترکیبی (مستقل و وابسته) می پردازد. با توجه به سطح معناداری این آزمون با مقدار آماره (۰/۵۵) که کمتر از ۰/۰۱ محاسبه شده است، فرض صفر آزمون رد و فرض مقابل آن تایید می شود. به عبارتی نشان می دهد که بین متغیرها همبستگی وجود دارد. نتایج همبستگی کانونی و مجذور همبستگی مطابق با جدول ۴ می باشد.

جدول ۴. نتایج همبستگی کانونی و مجذور همبستگی

شماره تابع	مقدار ویژه	درصد	درصد تراکمی	همبستگی متعارف	مجذور همبستگی	P
۱	۰/۸۱	۸۹/۹۰	۸۹/۸۰	۰/۶۷	۰/۴۵	۰/۰۰۱
۲	۰/۰۹	۱۰/۱۹	۱۰۰/۰۰	۰/۲۹	۰/۰۸	۰/۰۰۱

مطابق جدول ۴. همبستگی بین متغیر کانونی نگرش به خلاقیت و هوش اجتماعی با متغیر کانونی عملکرد تحصیلی و عملکرد اجتماعی، ۰/۶۷ است. مجذور این ضریب (۰/۴۴)، حاکی از واریانس مشترک بین این دو مجموعه متغیر (ترکیب خطی) است. بر این اساس متغیر کانونی پیش بین

۴۴ درصد از تغییرات متغیر کانونی ملاک را تبیین می‌کند. مطابق جدول فوق شاخص‌های ضریب همبستگی کانونی، مجذور همبستگی و سطح معنی داری در مورد ریشه دوم هم داده شده است. جدول ۵. نتایج تحلیل کاهش بعد برای توابع متعارف را نشان می‌دهد.

جدول ۵. نتایج تحلیل کاهش بعد برای توابع متعارف

شماره ریشه	لامبدای ویکلز	F	df فرضیه	df خطا	سطح معنی داری
۱ تا ۲	۰/۵۱	۱۹/۶۷	۸	۳۸۸	۰/۰۰۱
۲ تا ۲	۰/۵۳	۱۷/۵۴	۱	۳۹۰	۰/۰۰۱

در ردیف اول جدول ۵. نتایج آزمون معنی داری اثر تراکمی^۱ توابع ۱ تا ۲ نشان داده شده است. این آزمون نشان می‌دهد که آیا ترکیب هر دو تابع معنی دار است یا خیر. همان‌طور که پیش از این گفته شد اثر تراکمی توابع ۱ و ۲ (یا مدل کامل) از نظر آماری معنی دار است ($P < 0/01$)، همچنین اثر تراکمی تابع ۲ به تنهایی معنی دار می‌باشد. و فقط متغیرهای دارای ضرائب ساختاری حداقل ۰/۴۵ مورد توجه و تفسیر قرار می‌گیرند. جدول ۶. ضرایب خام و استاندارد متغیرهای پیش بین و ملاک در تابع اول و دوم را نشان می‌دهد.

جدول ۶. ضرایب خام و استاندارد متغیرهای پیش بین و ملاک در تابع اول و دوم

متغیر	ضریب استاندارد	ضریب ساختاری	مجذور ضریب ساختاری (%)
نگرش به خلاقیت	۰/۵۳	۰/۶۴	۴۲/۷۴
هوش اجتماعی	۰/۳۹	۰/۱۷	۳/۷۶
عملکرد تحصیلی	۰/۹۹	۰/۸۶	۷۲/۲۱
عملکرد اجتماعی	۰/۱۲	۰/۲۸	۸/۲۵
نگرش به خلاقیت	۰/۴۸	۰/۵۹	۴۱/۵۴
هوش اجتماعی	۰/۳۴	۰/۲۰	۳/۶۶
عملکرد تحصیلی	۲/۸۹	۰/۸۷	۷۲/۷۱
عملکرد اجتماعی	۰/۱۱	۰/۲۹	۸/۶۵

مطابق جدول ۶. ضرایب ساختاری و استاندارد هریک از متغیرهای ملاک و پیش بین در تابع اول و دوم آورده شده است. و مطابق با مندرجات جداول فوق فرضیه اصلی پژوهش تایید شد. یعنی بین نگرش به خلاقیت و هوش اجتماعی با عملکرد تحصیلی و عملکرد اجتماعی در دانش آموزان رابطه کانونی وجود دارد.

بحث و نتیجه‌گیری

مطابق با یافته‌های پژوهش حاضر رابطه بین نگرش به خلاقیت با عملکرد تحصیلی مثبت و معنی دار بود. یعنی هر چه میزان نگرش مثبت به خلاقیت بیشتر باشد عملکرد تحصیلی نیز بهتر می‌شود و بر عکس. با توجه به اینکه افراد خلاق مطابق با ادبیات پژوهش از سطح بالایی از هوش شناختی برخوردارند، این یافته با نتایج پژوهش بینه و سیمون^۱ (۱۹۰۵، به نقل از جیبونز و وارنه^۲، ۲۰۱۹) که در رابطه با نمره‌های هوش و عملکرد تحصیلی هیچ جای تردیدی باقی نگذاشته همسو است. همچنین این یافته با پژوهش‌های کاندرااسکاران^۳ (۲۰۱۳) همخوان است. با توجه به اینکه دانش آموزان خلاق، تفکر قالبی ندارند، هر زمان که ببینند راهبردهای آنها برای یادگیری مناسب نیست سریعاً آن راهبردها را کنار می‌گذارند و راهبرد دیگری را جایگزین می‌کنند و یا اینکه خود به نحوی خلاقانه مطالب را سازمان می‌دهند و آنها را یاد می‌گیرند. آنها با خواندن مطالب و اطلاعات جدید به موارد استفاده گوناگون از این اطلاعات می‌اندیشند و به راهبردهایی برای پیشبرد یادگیری بهتر و چگونگی استفاده آن در زندگی شخصی و حرفه‌های خود در آینده فکر می‌کنند. بنابراین این دانش آموزان این دانش آموزان به جای اکتفا به اینکه نویسنده چه می‌گوید سعی می‌کنند آنچه را که خوانده‌اند مورد استفاده قرار دهند و همین مهارت‌ها احتمال موفقیت و پیشرفت تحصیلی ایشان را بیشتر می‌کند. یکی از مولفه‌های مهم خلاقیت توانایی یادگیری به شیوه‌های متفاوت می‌باشد. آشکار است که این توانایی به طور مستقیم می‌تواند موجب بهبود عملکرد تحصیلی شود. بنابراین می‌توان پیش بینی کرد که افراد خلاق در صورت فراهم بودن شرایط یادگیری، بهتر از سایر دانش آموزان می‌توانند مسایل درسی را با روش‌های جایگزین یاد بگیرند و بر آنها مسلط شوند که این امر موجب بهتر بودن عملکرد تحصیلی این دانش آموزان نسبت به سایر دانش آموزان باشد.

همچنین نتایج نشان داد رابطه بین نگرش به خلاقیت با عملکرد اجتماعی نیز مثبت و معنی دار است. این نتیجه با یافته‌های البرزی (۱۳۹۳)، صدق پور و عظیمی (۱۳۹۳)، پارکر، هوگان، استابورک، اووکه و وود^۴ (۲۰۱۶)، همسو است. در تبیین این یافته می‌توان گفت یکی از وظایف اجتماعی کودکان فراگرفتن مهارت در ایجاد رابطه‌ی متقابل و موفق با همسالان است. لذا برای داشتن عملکرد اجتماعی بالا در این گروه سنی تعامل با همسالان نقش مهمی دارد. افراد خلاق دارای خود پنداره مثبت و بالایی می‌باشند و رفتارهای خلاقانه بیشتر و همچنین نگرش مثبت به خلاقیت سبب می‌شود این افراد در تعاملات اجتماعی خود ریسک‌پذیری بیشتری داشته و تحمل موقعیت‌های اجتماعی مبهم را داشته باشند و با خودکنترلی بالا در چنین موقعیت‌هایی عملکرد اجتماعی مناسبی از خود نشان دهند. در واقع می‌توان گفت دانش آموز خلاق در تعاملات بین فردی می‌تواند سازگاری بیشتری نشان دهد و از ساز و کارهای اجتماعی متنوعی در برخورد با موقعیت‌های اجتماعی استفاده کند. و در بین ساز و کارهایی که به کار می‌برند برخوردهای سازگاران‌های با موقعیت‌های اجتماعی مختلف وجود دارد که سبب می‌شود دانش آموزان دارای نگرش مثبت به خلاقیت، در تعاملات اجتماعی خلاقانه‌تر رفتار کنند و با انتخاب پاسخی دقیق و حساب شده به موقعیت اجتماعی پاسخ دهند و از این طریق زمینه موفقیت خویش در اثر گذاری بر دیگران را افزایش داده و عملکرد اجتماعی بهتری داشته باشند.

1. Binet & Simon
2. Gibbons & Warne
3. Candrasekaran
4. Parker, Hogan, Eastabrook, Oke & Wood

از دیگر یافته‌های این پژوهش رابطه مثبت و معنی دار بین هوش اجتماعی با عملکرد تحصیلی بود در همین راستا سولمن^۱ (۲۰۱۰)، نشان دادند که عملکرد تحصیلی بالا به هوش اجتماعی وابسته است و این چنین تبیین می‌شود که هوش اجتماعی بالا به معنی توانایی درک و فهم و پیش بینی رفتار و احساسات دیگران است، زمانی که فرد از توانایی کنترل هیجان برخوردار باشد، قادر است که در محیط به طور متعارف و انعطاف پذیرتری برخورد کند، در نتیجه موجب می‌شود که در محیط آموزشی به مباحث درسی دقت و تمرکز بیشتری داشته باشد، این خود زمینه ایجاد و علاقه به مسائل تحصیلی و درسی را فراهم می‌کند و موجب افزایش انگیزه تحصیلی و پیشرفت تحصیلی می‌شود.

همچنین نتایج حاکی از رابطه مثبت و معنی دار بین هوش اجتماعی با عملکرد اجتماعی بود. این یافته با پژوهش‌های قبلی همخوان است (علامه، عباسی رستمی، صفری شاد، ۱۳۹۴)، با تعمق در تعاریف مؤلفه‌های هوش اجتماعی، مشخص می‌شود که تمام این مؤلفه‌ها به نوعی با افراد دیگر در ارتباط هستند. و در واقع با توجه به تعریف و مبانی نظری این رابطه اجتناب ناپذیر است و مسلماً هوش هیجانی بالا منجر به روابط بین فردی بهتر و در نتیجه عملکرد اجتماعی بهتر خواهد شد خواهد بود. به طور کلی در تبیین این یافته می‌توان گفت امروزه با تکیه بر انبوه داده‌های علمی و سازمان یافته جای هیچ شبهه‌های باقی نیست که پیش بینی موفقیت‌های فرد به ویژه در زمینه‌های آموزشی تنها با توسل به ترکیب پیچیده‌ای از عوامل پیوسته ممکن است. به عبارت دیگر، دست یافتن به سطح بالا و قابل قبولی از مهارت‌های شناختی و اجتماعی در دانش آموزان از طریق رشد موزون جسمانی، شناختی، کلامی، روانشناختی، اجتماعی و اخلاقی امکانپذیر است. و در نهایت تحلیل کانونی نشان داد بین نگرش به خلاقیت و هوش اجتماعی با عملکرد تحصیلی و عملکرد اجتماعی در دانش آموزان رابطه کانونی وجود دارد و متغیرهای پیش بین به صورت یک مجموعه متغیرهای ملاک را پیش بینی می‌کنند. به عبارتی همبستگی متعارف یا کانونی تکنیکی است که برای بررسی همبستگی بین یک مجموعه از متغیرها با مجموعه‌ای دیگر به کار می‌رود. در مورد این فرضیه با توجه به اینکه متغیرهای پیش بین ویژه‌گی‌های فردی و متغیرهای ملاک ویژه‌گی‌های تحصیلی و اجتماعی دانش آموزان را نشان می‌دهد در یک تبیین کلی می‌توان گفت ویژه‌گی‌های فردی افراد و ترکیب هوش اجتماعی و خلاقیت به صورت کلی می‌تواند خروجی‌های تحصیلی و اجتماعی آنها را پیش بینی کند.

این پژوهش با برخی محدودیت‌ها نیز مواجه بوده است. استفاده از دانش آموزان دختر مدارس ابتدایی شهرستان اهواز، تعمیم نتایج را به سایر دانش آموزان با محدودیت مواجه می‌سازد. اجرای پژوهش با استفاده صرف از ابزار خود گزارش دهی به جای مطالعه رفتار از جمله این محدودیت‌ها بود که تعمیم و تفسیر نتایج را نیازمند احتیاط ویژه می‌نماید. انجام پژوهش‌های مکمل با روش‌های آزمایشی و علی-مقایسه‌ای به ویژه با کنترل جنس دانش آموزان، همچنین انجام پژوهش در چهارچوب مدل یابی معادلات ساختاری در این زمینه پژوهشی، پیشنهاد می‌گردد. در پایان با توجه به رابطه بین هوش اجتماعی و نگرش به خلاقیت با عملکرد تحصیلی و اجتماعی در دانش آموزان پیشنهاد می‌شود در برنامه‌های درسی مدارس علاوه بر توجه به مسائل شناختی به پرورش هوش اجتماعی و خلاقیت در دانش آموزان توجه شود. و جلساتی (به صورت کارگاه آموزشی) برای خانواده‌ها، معلمان و دانش آموزان در خصوص اهمیت هوش اجتماعی در عملکرد تحصیلی و برجسته کردن نقش آن در مهارت‌ها و عملکرد دانش آموزان گذاشته شود.

منابع

- البرزی، محبوبه. (۱۳۹۳). رابطه ادراک از والدین و خلاقیت اجتماعی در کودکان با واسطه گری باورهای انگیزشی در روابط دوستانه. مجله مطالعات آموزش و یادگیری. ۶ (۲)، ۶۱-۸۱.
- بیک‌زاد، جعفر؛ بیگ‌زاده، یوسف؛ سلطان‌داداشی، معصومه (۱۳۹۰). "رابطه هوش اجتماعی مدیران، ذهنیت فلسفی آنان و سلامت سازمانی مدارس در مقاطع تحصیلی سه‌گانه آموزش و پرورش شهرستان بناب". مدیریت فرهنگی، ۵ (۱۲): ۸۴-۶۹.
- رضاپور میر صالح، یاسر؛ خردمند، طاهره؛ شاهدی، سمیه (۱۳۹۶)، اثربخشی آموزش هوش اخلاقی بر عملکرد اجتماعی و مشکلات رفتاری. اخلاق در علوم و فناوری؛ ۱۲ (۴): ۴۸-۵۹.
- سجادی منزله، حمیدرضا؛ پیرخانی، علیرضا. (۱۳۹۶). "اثربخشی الگوی خلاقیت‌درمانی بر ارتقای انگیزه و عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان". فصلنامه علمی-پژوهشی، پژوهش در یادگیری آموزشگاهی و مجازی، ۴، شماره ۱۶، ۱۳۹۶، ۳۹-۴۸.
- سیف، علی. اکبر. (۱۳۹۵). روان‌شناسی پرورشی (روان‌شناسی یادگیری و آموزش). تهران: انتشارات آگاه.
- صالح صدق پور، بهرام؛ عظیمی، سید نصرت. (۱۳۹۳). مدل‌یابی ساختاری رابطه خود-تنظیمی و هوش هیجانی بر پیشرفت تحصیلی ریاضی با میانجیگری خودکارآمدی. روان‌شناسی مدرسه. ۳ (۴)، ۷۳-۹۱.
- طاهری آزاده، سهیلی فریبا، پورشه‌ریاری مه‌سیما (۱۳۹۶). مقایسه‌ی هوش اجتماعی و همدلی با بیمار در دانشجویان پزشکی ایران و انگلستان: یک مطالعه‌ی میان فرهنگی. مجله روان‌شناسی و روانپزشکی شناخت؛ ۴ (۱): ۳۸-۵۰.
- علامه، سیدمحسن؛ عباسی رستمی، نجیبه؛ صفری شاد، فرانک. (۱۳۹۴). بررسی تأثیر هوش اجتماعی و هوش هیجانی بر سبک رهبری مدیران. علوم اجتماعی. ۹ (۲۹)، ۱۴۲-۱۲۳.
- غفاری مظفر، حاجلو نادر، بایرامی شهناز (۱۳۹۴). بررسی ارتباط هوش اجتماعی و اخلاقی با عملکرد تحصیلی دانشجویان علوم پزشکی شهرستان‌های مراغه و بناب در سال ۱۳۹۳. آموزش پرستاری؛ ۴ (۳): ۴۸-۵۵.
- قدم پور، عزت‌اله، امیریان، لیلا، خدایی، سجاده. (۱۳۹۷). اثربخشی آموزش تفکر انتقادی بر نگرش به خلاقیت و نشاط ذهنی دانشجویان علوم پزشکی. ابتکار و خلاقیت در علوم انسانی. ۷ (۴)، ۲۴۰-۲۱۹.
- کیامرثی، آذر، نریمانی، محمد، صبحی قراملکی، ناصر، میکائیلی، نیلوفر. (۱۳۹۷). اثربخشی درمان‌های مثبت نگر و شناختی-رفتاری بر بهزیستی روانشناختی دانش‌آموزان کمال‌گرا. مطالعات روانشناختی. ۱۴ (۲)، ۱۶۰-۱۴۳.
- ملتفت، قوام؛ ساداتی فیروزآبادی، سمیه؛ اداوی، حمیده. (۱۳۹۶). رابطه‌ی جهت‌گیری ارتباطی خانواده و نگرش نسبت به خلاقیت با نقش میانجی انگیزش تحصیلی. مجله مطالعات آموزش و یادگیری. ۲ (۲)، ۱۰۵-۱۲۱.
- یارمحمدی، زهره، عرب‌زاده، مهدی، کدیور، پروین. (۱۳۹۵). نقش هوش موفق، خرد و خلاقیت در پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان تیزهوش و عادی. فصلنامه علمی-پژوهشی پژوهشنامه تربیتی. ۱۱ (۴۸)، ۱۶۰-۱۴۱.

- achievement in Pakistani management students. *The International Journal of Management Education*, 17 (2) , 286-293.
- Alvarez-Peregrina, C., Sánchez-Tena, M. Á., Andreu-Vázquez, C., & Villa-Collar, C. (2020). Visual Health and Academic Performance in School-Aged Children. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17 (7) , 2346.
- Bruyan, E.H.; Cillessen, A.H; Wissink, I.B. (2010). Associations of peer acceptance and perceived popularity with bullying and victimization in early adolescence, *Journal of Early Adolescence*; 30 (4) : PP.543-66
- Candrasekaran, S. (2013). Creativity and academic achievement of higher secondary school students in Tamilnadu. *International Journal of Humanities and Social Science Invention*, 3 (8) , 32-36.
- Cheng, P. J. (2017). Validation of a Brainstorming Tool IDEATOR. *Procedia CIRP*, 60, 290-295.
- Colmar, S., Liem, G. A. D., Connor, J., & Martin, A. J. (2019). Exploring the relationships between academic buoyancy, academic self-concept, and academic performance: a study of mathematics and reading among primary school students. *Educational Psychology*, 39 (8) , 1068-1089.
- Gibbons, A., & Warne, R. T. (2019). First publication of subtests in the Stanford-Binet 5, WAIS-IV, WISC-V, and WPPSI-IV. *Intelligence*, 75, 9-18.
- Kaufman, J. C., & Sternberg, R. J. (Eds.). (2010). *The Cambridge handbook of creativity*. Cambridge University Press.
- Laney, D. A., Gruskin, D. J., Fernhoff, P. M., Cubells, J. F., Ousley, O. Y., Hipp, H., & Mehta, A. J. (2010). Social' adaptive and psychological functioning of patients affected by Fabry disease. *Journal of Inherited Metabolic Disease: Official Journal of the Society for the Study of Inborn Errors of Metabolism*, 33, 73-81.
- Mahama, I., Kwaw, R., Mensah, K. J., Acheampong, E., & Marfo, R. (2019). Relationship between Creative Thinking and Students Academic Performance in English Language and Mathematics: The Moderating Role of Gender. *Journal of Education, Society and Behavioural Science*, 1-10.
- Martin, J. N., & Nakayama, T. K. (2013). *Intercultural communication in contexts*. New York, NY: McGraw-Hill.
- Merrell, K. W., & Gimpel, G. (2014). *Social skills of children and adolescents: Conceptualization, assessment, treatment*. Psychology Press.
- Mittal, S., & Dhar, R. L. (2016). Effect of green transformational leadership on green creativity: A study of tourist hotels. *Tourism Management*, 57, 118- 127.
- Parker, J. D., Hogan, M. J., Eastabrook, J. M., Oke, A., & Wood, L. M. (2006). Emotional intelligence and student retention: Predicting the successful transition from high school to university. *Personality and Individual Differences*, 41 (7) , 1329-1336.
- Price, C. S., Spence, S. H., Sheffield, J., & Donovan, C. (2002). The development and psychometric properties of a measure of social and adaptive functioning for children and adolescents. *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology*, 31 (1) , 111-122.
- Schaeffer, G. I. (1991). *The creative attitude survey*. Jacksonville, I.L. psychology and educator. INC.
- Shaukat, A., Qiu, Y., & Trojanowski, G. (2016). Board attributes, corporate social respon-

- sibility strategy, and corporate environmental and social performance. *Journal of Business Ethics*, 135 (3) , 569-585.
- Silvera, D., Martinussen, M., & Dahl, T. I. (2001). The Tromsø Social Intelligence Scale, a self-report measure of social intelligence. *Scandinavian journal of psychology*, 42 (4) , 313-319.
- Suliman, W. A. (2010). The relationship between learning styles, emotional social intelligence, and academic success of undergraduate nursing students. *Journal of Nursing Research*, 18 (2) , 136-143.
- Teodoro, M. L. M., Käppler, K. C., de Lima Rodrigues, J., de Freitas, P. M., & Haase, V. G. (2005). The Matson Evaluation of Social Skills with Youngsters (MESSY) and its adaptation for Brazilian children and adolescents. *Interamerican Journal of Psychology*, 39 (2) , 239-246.
- Yunlu, D. G., Clapp-Smith, R., & Shaffer, M. (2017). Understanding the role of cultural intelligence in individual creativity. *Creativity Research Journal*, 29 (3) , 236-243.